

Φρειδερίκη Μπατσαλιά
Καθ. Γερμανικής Γλωσσολογίας
Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας
Πανεπιστήμιο Αθηνών

**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΩΣ ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

Πρακτικά Ημερίδας Διδασκαλείου Ξένων Γλωσσών «Η Διδασκαλία της ξένης γλώσσας σε ενήλικες – Εμπειρίες και προοπτικές», Αθήνα, 14 Δεκεμβρίου 2002, σελ. 25-28

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησής μας είναι διερεύνηση της συμβολής της Πραγματολογίας κατά τη διδασκαλία της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας.

Η Γερμανική, όπως και κάθε γλώσσα, μπορεί να διδάσκεται είτε ως μητρική, είτε ως δεύτερη, είτε όμως ως ξένη γλώσσα. Στις δύο πρώτες περιπτώσεις, οι διδασκόμενοι έχουν προσωπική βιωματική αντίληψη πραγματολογικών στοιχείων, τουλάχιστον όσων έχουν σχέση με τον χώρο, εντός του οποίου έχουν κοινωνικοποιηθεί και εντός του οποίου δρουν ως μέλη κοινωνικής ομάδας.

Οι διδασκόμενοι τη Γερμανική ως ξένη γλώσσα δεν λειτουργούν εντός κοινωνικού περιβάλλοντος, το οποίο ομιλεί αυτή την γλώσσα με συνέπεια, η πραγματολογική διάσταση της Γερμανικής γλώσσας να τους είναι άγνωστη. Αυτό το γεγονός οδηγεί στις περιπτώσεις όπου η πραγματολογική διάσταση της Γερμανικής διαφοροποιείται από εκείνη της Ελληνικής σε φαινόμενα παρεμβολής, καθώς ο διδασκόμενος προσαρμόζει τον γερμανόφωνο λόγο του στα ελληνόφωνα πραγματολογικά δεδομένα, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνει η επικοινωνία του με τον ομιλούντα την γερμανική ως μητρική γλώσσα.

Επίσης, αν αγνοεί ο διδασκόμενος τη Γερμανική ως ξένη γλώσσα τις διαφοροποιήσεις των πραγματολογικών δεδομένων των δύο αυτών γλωσσών, τότε ενδέχεται να ερμηνεύει αυθεντικό γερμανόφωνο λόγο σύμφωνα με ελληνόφωνα πραγματολογικά δεδομένα. Και σε αυτή τη περίπτωση, η επικοινωνία δεν είναι ομαλή.

Με βάση τα παραπάνω θα παρουσιάσω παραδείγματα, όπου η διαφοροποίηση των πραγματολογικών δεδομένων μπορεί να αποβεί ανασταλτική για την επιτυχή έκβαση της επικοινωνίας και θα προτείνω τρόπους, ώστε η πραγματολογική διάσταση να ενταχθεί στη διδακτική διαδικασία.

Φρειδερίκη Μπατσαλιά
Αν. καθ. Γερμανικής Γλωσσολογίας

Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Πανεπιστημιούπολη
157 84 Ζωγράφου

e-mail: german@gs.uoa.gr

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΩΣ ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

0. Εισαγωγικά

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησής μας είναι διερεύνηση της συμβολής της Πραγματολογίας κατά τη διδασκαλία της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας.

Η Γερμανική, όπως και κάθε γλώσσα, μπορεί να διδάσκεται είτε ως μητρική, είτε ως δεύτερη, είτε όμως ως ξένη γλώσσα. Στις δύο πρώτες περιπτώσεις, οι διδασκόμενοι έχουν προσωπική βιωματική αντίληψη πραγματολογικών στοιχείων, τουλάχιστον όσων έχουν σχέση με τον χώρο, εντός του οποίου έχουν κοινωνικοποιηθεί και εντός του οποίου δρουν ως μέλη κοινωνικής ομάδας.

Οι διδασκόμενοι τη Γερμανική ως ξένη γλώσσα, όμως, δεν λειτουργούν εντός κοινωνικού περιβάλλοντος, το οποίο ομιλεί αυτή την γλώσσα με συνέπεια, η πραγματολογική διάσταση της Γερμανικής γλώσσας να τους είναι άγνωστη. Αυτό το γεγονός οδηγεί στις περιπτώσεις όπου η πραγματολογική διάσταση της Γερμανικής διαφοροποιείται από εκείνη της Ελληνικής σε φαινόμενα παρεμβολής, καθώς ο διδασκόμενος προσαρμόζει τον γερμανόφωνο λόγο του στα ελληνόφωνα πραγματολογικά δεδομένα, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνει η επικοινωνία του με τον ομιλούντα την γερμανική ως μητρική γλώσσα.

Επίσης, αν αγνοεί ο διδασκόμενος τη Γερμανική ως ξένη γλώσσα τις διαφοροποιήσεις των πραγματολογικών δεδομένων των δύο αυτών γλωσσών, τότε ενδέχεται να ερμηνεύει αυθεντικό γερμανόφωνο λόγο σύμφωνα με ελληνόφωνα πραγματολογικά δεδομένα. Και σε αυτή τη περίπτωση, η επικοινωνία δεν είναι ομαλή.

Με βάση τα παραπάνω θα παρουσιάσω εν συντομία βασικά στοιχεία της πραγματολογικής προσέγγισης της γλώσσας και μετά θα αναφερθώ σε παραδείγματα, όπου η διαφοροποίηση των πραγματολογικών δεδομένων μπορεί να αποβεί ανασταλτική για την επιτυχή έκβαση της επικοινωνίας και, τέλος, θα προτείνω τρόπους, ώστε η πραγματολογική διάσταση να ενταχθεί στη διδακτική διαδικασία.

1. Η επικοινωνιακή διάσταση της γλώσσας

Η επικοινωνιακή διάσταση της γλώσσας εισέρχεται δυναμικά από το 1970 στο επίκεντρο εκείνων των γλωσσολογικών προβληματισμών που εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην λειτουργία της γλώσσας εντός επικοινωνιακών συνθηκών. Το γλωσσικό σύστημα, με τα ιδιαίτερα μορφοσυντακτικά και σημασιολογικά χαρακτηριστικά, θεωρείται μέσον για την επίτευξη εξωγλωσσικών σκοπών (Helbig, 1988:13). Κατά συνέπεια, η εκφορά λόγου καθορίζεται από εξωγλωσσικές παραμέτρους, τις οποίες οφείλουμε να προσεγγίσουμε και να ερμηνεύσουμε για να προσδιορίσουμε την συμβολή τους στην εκάστοτε δεδομένη επικοινωνιακή περίσταση.

Τα πορίσματα των σχετικών ερευνών, πέρα από την συμβολή τους στην προαγωγή της επιστημονικής σκέψης, αξιοποιήθηκαν σε πολλούς τομείς, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η διδασκαλία γλώσσας.

Στα πλαίσια της Πραγματολογίας δεν εξετάζονται οι σχέσεις πομπού και δέκτη με το γλωσσικό σημείο. Το γλωσσολογικό ενδιαφέρον εστιάζεται στον ομιλητή και τον ακροατή, οι οποίοι θεωρείται ότι δρουν εντός συγκεκριμένων επικοινωνιακών συνθηκών. Οι δε επικοινωνιακές αυτές συνθήκες καθορίζονται από το κοινωνικό γίνεσθαι. Αυτό σημαίνει ότι δεν διερευνάται μόνον η σχέση γλώσσας και κοινωνίας, αλλά αντικείμενο έρευνας συνιστά η γλώσσα εντός της κοινωνίας.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι η Πραγματολογία αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ ομιλητή / ακροατή και γλωσσικού σημείου καθώς και στις σχέσεις μεταξύ ομιλητή / ακροατή και γλωσσικού σημείου αφενός και επικοινωνιακού σκοπού αφετέρου.

2. Η πραγματολογική προσέγγιση της γλώσσας

Με βάση τις θεωρητικές απόψεις των J. L. Austin (1962) και J. R. Searle (1969) περί γλωσσικών πράξεων και λαμβάνοντας υπόψη και τη σύγχρονη σχετική βιβλιογραφία θα σκιαγραφήσουμε τις βασικές παραδοχές μιας πραγματολογικής προσέγγισης της γλώσσας.

Αφετηρία για τη διατύπωση της θεωρίας περί γλωσσικών πράξεων στάθηκε η διαπίστωση ότι οφείλουμε καταρχήν να διακρίνουμε ανάμεσα σε δύο κατηγορίες εκφωνημάτων:

- τα εκφωνήματα εκείνα, τα οποία μπορούμε να τα προσεγγίσουμε με το κριτήριο αν ανταποκρίνονται ή όχι στην αλήθεια, π.χ. «Σήμερα είναι Τρίτη», «Ο Γιώργος μετακόμισε», «Η Ελένη αγόρασε ένα παλτό».
- Υπάρχουν, όμως, και εκφωνήματα, όπου αυτό το κριτήριο δεν μπορεί να εφαρμοστεί. Και αυτό, όχι επειδή δεν μπορούμε να διακρίνουμε εάν και κατά πόσο ανταποκρίνεται το περιεχόμενό τους στην αλήθεια, αλλά επειδή η εκφορά του λόγου είναι ταυτόχρονα και ολοκλήρωση μιας συγκεκριμένης πράξεως. Κατά τη διάρκεια τέλεσης ενός γάμου, το μυστήριο ολοκληρώνεται όταν προβεί ο ιερέας στην εκφορά της φράσης «νυμφεύεται ο δούλος του Θεού ...». Αντίστοιχα, όταν ο δικαστής ανεβαίνει στην έδρα και ανακοινώνει ότι ο κατηγορούμενος αθώνεται, τότε και μόνον τότε απαλλάσσεται από τις κατηγορίες. Η φράση «κληροδοτώ στον αγαπητό μου υιό το καλό μου ρολόι», ως μέρος της διαθήκης μου, καθιστά τον υιό μου κληρονόμο.

Διαπιστώνουμε, συνεπώς, ότι η εκφορά λόγου μπορεί να αποτελεί συγκεκριμένη πράξη, η οποία πράξη αυτή δεν μπορεί να ολοκληρωθεί, αν δεν προβεί ένα ενδεδειγμένο άτομο και κάτω από συγκεκριμένες επικοινωνιακές συνθήκες στην εκφορά του συγκεκριμένου λόγου.

Εξετάζοντας, όμως, πιο πολύ και τις άλλες φράσεις, διαπιστώνουμε ότι και πάλι ο ομιλητής προβαίνει σε κάποια πράξη. Ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση, ο ομιλητής μπορεί να προβεί σε διάφορες και μάλιστα διαφορετικές πράξεις,

προβαίνοντας στην εκφορά της φράσης «Σήμερα είναι Τρίτη». Μπορεί να είναι αναγγελία: έφτασε η Τρίτη και, όπως συμφωνήσαμε, θα πάμε εκδρομή. Μπορεί να είναι μια απειλή: αν δεν επιστραφεί το δάνειο αυτήν την συγκεκριμένη Τρίτη, τότε θα κινηθούν οι διαδικασίες κατάσχεσης της περιουσίας. Η φράση «Ο Γιώργος μετακόμισε» μπορεί να συνιστά μια προτροπή, ώστε και ο ακροατής να μετακομίσει. Η δε φράση «Η Ελένη αγόρασε ένα παλτό» μπορεί να είναι μια καταγγελία ή ένας υπαινιγμός.

Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι κάθε εκφορά λόγου συνιστά γλωσσική πράξη. Επειδή, όμως, ως μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας είμαστε ταυτόχρονα και μέλη μιας κοινωνικής κοινότητας, οι γλωσσικές μας πράξεις πρέπει να ακολουθούν τους συμβατικούς κανόνες, που διέπουν τον τρόπο διεξαγωγής μιας πράξης στην συγκεκριμένη κοινότητα. Με την εκφορά άλλων λέξεων τελείται π.χ. ο γάμος ενώπιον του δημάρχου. Αυτό σημαίνει ότι ως ομιλητές οφείλουμε να αναγνωρίσουμε αυτές τις συμβάσεις και να τις ακολουθήσουμε, αν στοχεύουμε στην επίτευξη του όποιου μας επικοινωνιακού στόχου.

Ταυτόχρονα, όμως, δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι οι κοινωνικές αυτές συμβάσεις καθορίζουν και το πλαίσιο της γλωσσικής μας συμπεριφοράς: «Αυτά τα πράγματα δε λέγονται!», «Τα καλά παιδιά δεν λένε αυτές τις λέξεις» είναι ενδεικτικές περιπτώσεις. Το κοινωνικά αποδεκτό πλαίσιο γλωσσικής συμπεριφοράς εξαρτάται από την κοινωνική θέση που έχουν οι συμμετέχοντες στην επικοινωνιακή διαδικασία: ο κάθε φαντάρος διαθέτει την γλωσσική επάρκεια ώστε να διατυπώσει μια διαταγή. Το κοινωνικό, όμως, σύνολο δεν του επιτρέπει να διατάξει π.χ. τον στρατηγό του να μαζέψει τα αποτσίγαρα στο στρατόπεδο.

Διαφαίνεται, συνεπώς, ότι οι γλωσσικές μας πράξεις είναι άμεσα συνδεδεμένες με τις αρχές και τους κανόνες που διέπουν στην συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα αυτήν την επικοινωνιακή περίσταση. Όταν, τώρα, ομιλούμε μια ξένη γλώσσα, μεταβαίνουμε όχι απλά σε ένα άλλο γλωσσικό σύστημα, αλλά

και σε μια άλλη κοινωνία, με άλλους κανόνες, με άλλες συμβάσεις, με άλλες αρχές. Αυτό σημαίνει ότι οφείλουμε να λάβουμε υπόψη μας αυτές τις παραμέτρους και να προσαρμόσουμε ανάλογα τον λόγο μας. Τη γνώση, όμως, για αυτά τα στοιχεία, τα οποία θα καθορίσουν την επιτυχή έκβαση των γλωσσικών μας πράξεων στην ξένη γλώσσα, οφείλουν να μας την μεταβιβάσουν οι διδάσκοντες την γλώσσα αυτή.

Κατά τη διδασκαλία, συνεπώς, μιας ξένης γλώσσας πρέπει να λαμβάνουμε σοβαρά υπόψη μας τα ακόλουθα ζητήματα, τα οποία η Γλωσσολογία τα εντάσσει στην Πραγματολογία:

- χρήση της γλώσσας ως μέσον ικανοποίησης κοινωνικών αναγκών,
- επίδραση των κοινωνικών ρόλων και των κοινωνικών συμβάσεων στη εκφορά λόγου,
- διερεύνηση της συγκεκριμενικής εξάρτησης λεξιλογικών στοιχείων,
- σημασιολογική ανάλυση του καταδηλωτικού, του συνειρμικού και του βιωματικού επιπέδου σε άμεση συσχέτιση με την εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση,
- οργάνωση, δόμηση και συνοχή του λόγου σε επίπεδο μικρο- και μακροδομής.

3. Παραδείγματα διαφοροποίησης της Γερμανικής από την Ελληνική γλώσσα στο πραγματολογικό επίπεδο

Θα διερευνήσουμε τις περιπτώσεις εκείνες, όπου παρατηρείται διαφοροποίηση της Γερμανικής από την Ελληνική γλώσσα σε πραγματολογικό επίπεδο.

3.1. Διαφοροποιήσεις κατά τη χρήση της γλώσσας ως μέσον ικανοποίησης κοινωνικών αναγκών υπό αντίστοιχες επικοινωνιακές συνθήκες

Όποιος έχει διδάξει την γερμανική ως ξένη γλώσσα σε ελληνόπουλα, θα έχει παρατηρήσει ότι τα παιδιά προσφωνούν τον διδάσκοντα με απλή μετάφραση της

ελληνόγλωσσης προσφώνησης «κύριος» ή «κυρία». Οι συμβάσεις, όμως, που διέπουν τη γερμανική γλώσσα ορίζουν ότι το «Herr» ή το «Frau» πρέπει να συνοδεύεται από το όνομα: «Herr Papadopoulos» ή «Frau Papadopoulou».

Ως άλλο ένα επίσης ενδεικτικό παράδειγμα που απεικονίζει τη διαφορετική προσέγγιση πραγμάτων και καταστάσεων θα αναφέρουμε επικοινωνιακές περιστάσεις που συνδέονται με την χρήση της ευχής «Χρόνια πολλά».

- Στον εορτάζοντα τα γενέθλιά του ή την ονομαστική του εορτή ευχόμαστε στη γερμανική από καρδίας να έχει τύχη: «Herzlichen Glückwunsch. Μπορούμε, όμως, και να τον συγχαρούμε: «Ich gratuliere».
- Το Πάσχα και τα Χριστούγεννα λέμε στη γερμανική: *Χαρούμενο Πάσχα (Frohe Ostern) και *Χαρούμενα Χριστούγεννα (Frohe Weihnachten) αντίστοιχα.
- Σε θρησκευτικές ή εθνικές εορτές, όπου στην ελληνική λέγεται το «χρόνια πολλά», στην γερμανική δεν απαντάται κάποια σχετική έκφραση.

Από αυτά τα παραδείγματα διαφαίνεται ότι η επίτευξη επικοινωνιακών σκοπών σε εκ πρώτης όψεως αντίστοιχες επικοινωνιακές καταστάσεις επιβάλλουν γλωσσική διαφοροποίηση. Μέσα από τη γλωσσική αυτή διαφοροποίηση αντικατοπτρίζεται η διαφορετική αντίληψη των επικοινωνιακών καταστάσεων από τις δύο γλωσσικές κοινότητες. Διδάσκοντας, συνεπώς, την γερμανική ως ξένη γλώσσα σε Έλληνες, οφείλουμε να παρουσιάσουμε αυτήν ακριβώς την αντίληψη της εκάστοτε επικοινωνιακής περίπτωσης. Έτσι μόνον θα μπορέσει ο ομιλών την γερμανική ως ξένη γλώσσα να οδηγηθεί στην επίτευξη των επικοινωνιακών του σκοπών, καθώς θα διαθέτει τα ενδεδειγμένα εκφραστικά μέσα.

3.2. Επίδραση των κοινωνικών ρόλων και των κοινωνικών συμβάσεων στη εκφορά λόγου

Οι καθηγητές σε ελληνικά γυμνάσια και λύκεια, αλλά και εμείς στο Πανεπιστήμιο, αναφερόμαστε στους μαθητές και φοιτητές μας με την λέξη «παιδιά»: «Τα παιδιά σήμερα συμμετείχαν στο μάθημά μου.». Στη γερμανική γλώσσα δεν μπορούμε να επιλέξουμε την από πρώτης άποψης αντίστοιχη λέξη «Kinder». Για την γερμανική κοινωνία, ο φοιτητής δεν είναι πλέον παιδί, αλλά ούτε και ο μαθητής του γυμνασίου μπορεί να αποκληθεί «παιδί», όταν αναφερόμαστε σ' αυτόν σε σχέση με σχολικό περιβάλλον.

Διαφαίνεται, λοιπόν, ο κίνδυνος να προβεί ο γερμανομαθής Έλληνας στην επιλογή της επιφανειακά μόνον αντίστοιχης λέξης «παιδιά» και σε περιπτώσεις, όπου αυτό θα υποδηλώνει υποτίμηση των ατόμων αυτών. Κατά συνέπεια, ο διδάσκων οφείλει να επεξηγεί ότι η αντίληψη του ίδιου κοινωνικού ρόλου μπορεί να διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία και ότι αυτή η διαφοροποίηση αντανακλάται και στην επιλογή λεξιλογικών στοιχείων.

3.3. Διαφοροποίηση του συνειρμικού και του βιωματικού επιπέδου

Όπως είναι γενικά αποδεκτό, η σημασιολογική ανάλυση το λόγου δεν περιορίζεται στο καταδηλωτικό επίπεδο, αλλά περιλαμβάνει και το συνειρμικό και το βιωματικό επίπεδο. Μπορούμε, όμως, να παρατηρήσουμε ότι ενώ υφίσταται αντιστοιχία στο καταδηλωτικό επίπεδο, η γερμανική διαφοροποιείται της ελληνικής γλώσσας στο συνειρμικό, αλλά και στο βιωματικό επίπεδο.

- Αναφερόμενοι στο τετράποδο γάιδαρος, θα επιλέξουμε στα γερμανικά την αντίστοιχη στο καταδηλωτικό επίπεδο λέξη Esel. Τον δε ανάγωγο άνθρωπο μπορούμε να

χαρακτηρίσουμε ως γάιδαρο («Είσαι σκέτο γαϊδούρι!»). Με την έκφραση, όμως, «Du bist ein Esel!» δεν απευθυνόμαστε σε ένα ανάγωγο, αλλά σε ένα ηλίθιο άτομο.

- Για τον Έλληνα που έχει ζήσει τα καλοκαίρια του στις παραλίες, με τα ζεστά ηλιοβασιλέματα, η έκφραση «Πιάμε μια βόλτα στην ακροθαλασσιά» ξυπνά γλυκές, ρομαντικές μνήμες. Αν, όμως, η αντίστοιχη έννοια Strandspaziergang αναφέρεται σε χώρο της Γερμανίας, τότε συνυποδηλώνεται ένα σχετικά τσουχτερό αεράκι, ψιλόβροχο και γοργό βηματισμό.

Διδάσκοντας, συνεπώς, τη γερμανική ως ξένη γλώσσα, επιβάλλεται η αναφορά σε τυχόν διαφοροποίηση του συνειρμικού και του βιωματικού επιπέδου, καθώς οι δύο αυτές γλώσσες εμφανίζουν πολλές φορές σημαντικές διαφορές, οι οποίες μπορεί να δυσχεραίνουν είτε την επίτευξη του επικοινωνιακού σκοπού, είτε να εμποδίζουν την διαμόρφωση μιας κοινής αντίληψης ως προς ένα μέρος του ευρύτερου σημασιολογικού πεδίου του εκφρόμενου λόγου.

3.4. Η επίδραση της συγκεκριμένης εξάρτησης λεξιλογικών στοιχείων

Η επιλογή λεξιλογικών στοιχείων προκαθορίζεται πολλές φορές από το συγκεκριμένο. Έτσι, π.χ. ένας νόμος *τίθεται* σε ισχύ, ενώ στη γερμανική γλώσσα ο νόμος *μπαίνει* σε ισχύ: tritt in Kraft. Αυτές είναι επιλογές, οι οποίες εξαρτώνται από το εκάστοτε γλωσσικό σύστημα. Υπάρχουν, όμως, και παραδείγματα λεξιλογικών συνάψεων, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τη στάση των ομιλητών απέναντι στα εκφερόμενα νοήματα.

- Ως σχετικό χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορούμε να αναφερθούμε στη χρήση του ρήματος «πηγαίνω»: Αν θελήσουμε να εκφράσουμε στα γερμανικά έννοιες, όπως «πάω σπίτι.», «πάω εκδρομή», «πάω στην Κρήτη», «πάω στην Ισπανία», πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας τα συγκεκριμένα λεξιλογικά στοιχεία: αν η μετάβαση στο

σπίτι γίνεται πεζή, τότε επιλέγουμε το ρήμα gehen: Ich gehe nach Hause. Αν, όμως, προκύπτει από τα συμφραζόμενα ότι θα χρησιμοποιηθεί κάποιο μεταφορικό μέσον, τότε επιβάλλεται η επιλογή του ρήματος fahren: Ich fahre nach Hause. Επειδή δε είναι αυτονόητο ότι η μετάβαση προς την Κρήτη απαιτεί πλοίο, θα επιλέξουμε πάλι το ρήμα fahren: Ich fahre nach Kreta. Εάν, τέλος, από το κειμενικό περιβάλλον προκύπτει ότι το ταξίδι προς την Ισπανία θα είναι αεροπορικό, τότε θα επιλέξουμε ρήμα αντίστοιχο του «πετώ»: Ich fliege nach Spanien. Σαφέστατα και ο Έλληνας δεν υπονοεί ότι πηγαίνει με τα πόδια στην Κρήτη ή την Ισπανία. Οι γλωσσικές, όμως, συμβάσεις που διέπουν την ελληνική γλώσσα επιτρέπουν τη χρήση αυτού του ρήματος, καθώς η σχέση των ομιλητών της Ελληνικής προς αυτά τα εκφερόμενα λεξιλογικά στοιχεία διαφέρουν από εκείνες των Γερμανών.

- Στην ίδια κατηγορία διαφοροποιήσεων πραγματολογικού χαρακτήρα εντάσσονται περιπτώσεις, όπου το συγκεκριμένο αφορά γνωστά στοιχεία για τον ομιλητή της μιας γλώσσας, το οποία, όμως, είναι άγνωστα στον ομιλητή της άλλης. Εάν ο γερμανομαθής Έλληνας θελήσει να συντάξει ένα κείμενο στα γερμανικά, οφείλει να λαμβάνει υπόψη του και αυτήν την παράμετρο. Αναφορές σε ημερομηνίες που συνδέονται με συγκεκριμένα γεγονότα, όπως είναι η 25^η Μαρτίου, ο Δεκαπενταύγουστος, η 28^η Οκτωβρίου και η 17^η Νοεμβρίου δεν αποκτούν σημασιολογικό περιεχόμενο αν απλώς εκφέρονται στα γερμανικά. Ανάλογα και η αναφορά σε ελληνικές τοποθεσίες ενδέχεται να απαιτεί περισσότερη ακρίβεια γεωγραφικού προσδιορισμού: τα νησιά π.χ. Αίγινα, Ύδρα και Πόρος δεν τα γνωρίζει ο κάθε Γερμανός, ούτε το Φάληρο ή την Κηφισιά.

Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι η επιτυχής εκφορά λόγου απαιτεί και επίγνωση του τρόπου αντίληψης πραγμάτων και καταστάσεων εκ μέρους των ομιλητών μιας γλώσσας, όπως και σωστή εκτίμηση του γνωστικού τους υπόβαθρου. Και τα

δύο αυτά στοιχεία οφείλουν συνεπώς να αποτελέσουν μέρος της διδασκαλίας ξένης γλώσσας.

3.5. Οργάνωση, δόμηση και συνοχή του λόγου σε επίπεδο μικρο- και μακροδομής

Κάθε είδος κειμένου διέπεται από υφολογικούς κανόνες και από συμβάσεις, που αφορούν την οργάνωση, δόμηση και συνοχή του λόγου σε επίπεδο μικρο- και μακροδομής. Αυτοί δε οι κανόνες αποβλέπουν στην επίτευξη του ευρύτερου επικοινωνιακού σκοπού, αυτού που είναι συνδεδεμένος με το εκάστοτε είδος κειμένου. Έτσι εξηγούνται οι διαφορές στην οργάνωση ενός δημοσιογραφικού κειμένου π.χ. και ενός νομικού κειμένου. Μερικές φορές, όμως, οι κανόνες αυτοί άπτονται και πραγματολογικών στοιχείων, οπότε ενδέχεται να μην είναι αποτελεσματική η αυτούσια μεταφορά των δομικών αυτών στοιχείων από την μια προς την άλλη γλώσσα.

- Ενδεικτικό παράδειγμα σχετικής διαφοροποίησης της γερμανικής από την ελληνική γλώσσα συνιστά η εκφορά συνταγών μαγειρικής: Σε ελληνικές συνταγές απαντώνται τα ρήματα στο πρώτο πληθυντικό πρόσωπο: «παίρνουμε 2 αυγά, τα ανακατεύουμε με ζάχαρη και προσθέτουμε λίγη βανίλια ...». Στα γερμανικά όμως, οι σχετικές υφολογικές συμβάσεις επιβάλλουν το απρόσωπο «man» (κανείς-καθένας): «Man nehme 2 Eier und rühre...». Εάν ο γερμανομαθής Έλληνας ακολουθήσει τις συμβάσεις της ελληνικής γλώσσας, παραβιάζει αφενός τους κανόνες της γερμανικής γλώσσας και αφετέρου δυσχεραίνει την ομαλή εξέλιξη της επικοινωνίας, καθώς προκαλείται σύγχυση ως προς την σχέση ομιλητή και ακροατή. Όταν λέμε στα γερμανικά ότι «παίρνουμε 2 αυγά», (Wir nehmen 2 Eier), τότε τα παίρνουμε από κοινού τα αυγά, ο ομιλητής δηλ. μαζί με τον ακροατή.

Οφείλουμε συνεπώς να δείξουμε κατά το γλωσσικό μάθημα και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο φυσικός ομιλητής της γερμανικής την σχέση του με τον ακροατή και

η οποία καθορίζει και τον τρόπο οργάνωσης και δόμησης του λόγου του.

4. Συμπεράσματα

Με βάση τα παραπάνω παραδείγματα διαφαίνεται ότι κατά τη διδασκαλία μιας ξένης γλώσσας οφείλουμε να λαμβάνουμε σοβαρότατα υπόψη μας το γεγονός ότι κατά την μετάβαση από ένα γλωσσικό σύστημα σε ένα άλλο μεταβαίνουμε ταυτόχρονα και σε ένα άλλο κοινωνικό σύστημα. Το δε άλλο κοινωνικό σύστημα μπορεί να γνωρίζει τους αυτούς κοινωνικούς ρόλους (μαθητής, διδάσκων, εορτάζων κλπ.), αλλά να διαφοροποιείται και ως προς την στάση του έναντι αυτών των ρόλων, αλλά και να αποτυπώνει την διαφοροποίηση αυτή και λεκτικά. Επίσης, η μετάβαση στο άλλο γλωσσικό σύστημα σημαίνει παράλληλα και μετάβαση σε άλλες εμπειρίες, άλλες γνώσεις, άλλες καταβολές, οι οποίες αποτυπώνονται τόσο στο συνειρμικό και στο βιωματικό επίπεδο της γλώσσας, όσο και στον τρόπο οργάνωσης της μικρο- και μακροδομής του εκάστοτε κειμένου, είτε αυτό αφορά τον προφορικό, είτε τον γραπτό λόγο.

Κατά συνέπεια, διδάσκοντας ξένη γλώσσα, επιβάλλεται να κάνουμε τους μαθητές μας κοινωνούς όλων αυτών των πραγματολογικών στοιχείων και έτσι να μην είμαστε απλώς δάσκαλοι γλωσσικού μαθήματος, αλλά ουσιαστικός μοχλός κοινωνικοποίησης των μαθητών μας σε ένα νέο σύστημα αξιών. Και ακριβώς εδώ θεωρώ ότι η δουλειά του διδάσκοντα είναι κάτι το ιδιαίτερα σημαντικό, αλλά και συναρπαστικό.